

บทที่ 2

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ตัวหน่วงของเหลวแม่เหล็กและอุปกรณ์ของเหลวแม่เหล็ก

ตัวหน่วงของเหลวแม่เหล็ก (Spencer และคณะ ค.ศ.1996) เป็นตัวหน่วงที่สามารถควบคุมคุณสมบัติของเหลวได้ (controllable fluid dampers) ซึ่งตัวหน่วงที่สามารถควบคุมคุณสมบัติของเหลวได้มี 2 ประเภท คือ ตัวหน่วงของเหลวไฟฟ้า (electro-rheological damper หรือ ER damper) และ ตัวหน่วงของเหลวแม่เหล็ก (magneto-rheological damper หรือ MR damper) ตัวหน่วงของเหลวแม่เหล็กนั้นภายในตัวหน่วงจะประกอบด้วยของเหลวแม่เหล็ก (MR fluids) ซึ่งประกอบด้วยอนุภาคเหล็กที่มีขนาดระดับไมครอนแขวนลอยอยู่ในน้ำมัน และภายใต้สนามแม่เหล็กอนุภาคจะจัดเรียงตัวกันใหม่ ดังรูปที่ 2.1 ซึ่งทำให้ของเหลวปรับสภาพกลายเป็นวัสดุกึ่งของแข็ง (semi-solid) ที่มีความหนืดเพิ่มขึ้นภายในเวลาไม่กี่มิลลิวินาที และมีความทนทานต่อสภาพแวดล้อมได้ดี

ดังนั้นพฤติกรรมของของเหลวที่ควบคุมได้สามารถแทนได้โดยแบบจำลองพลาสติกของบิงแฮม (Bingham plasticity model) ดังรูปที่ 2.2 ซึ่งสามารถแปรเปลี่ยนกำลังที่จุดคราก ดังสมการ

$$\tau = \tau_y(H) + \eta \dot{\gamma}, \tau > \tau_y \quad (2.1)$$

เมื่อ τ คือ ความเค้นของของเหลวภายใต้สนามแม่เหล็ก (Pa)

τ_y คือ ความเค้นที่จุดครากขึ้นอยู่กับสนามแม่เหล็ก (Pa)

H คือ สนามแม่เหล็ก (A/m)

$\dot{\gamma}$ คือ อัตราความเครียดเฉือนของของเหลว (1/s)

η คือ ความหนืดพลาสติก (ความหนืดที่ $H = 0$) (Pa-s)

อุปกรณ์ที่ใช้ของเหลวแม่เหล็ก (MR fluids) สามารถแยกโหมดการทำงานออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

- (1) โหมดแบบวาล์ว (valve mode)
- (2) โหมดการเฉือน (direct shear mode)
- (3) โหมดการบีบ (squeeze mode)

รูปแสดงโหมดการทำงานพื้นฐานทั้งสามแบบแสดงดังรูปที่ 2.3

สำหรับโหมดการเฉือนแรงเฉือนเป็นผลจากการรวมองค์ประกอบความหนืด F_η กับ องค์ประกอบความเค้นที่จุดครากซึ่งขึ้นอยู่กับสนามแม่เหล็ก F_τ แรงเฉือนสามารถหาค่าได้ดังนี้

$$F = F_\eta + F_\tau = \frac{\eta SA}{g} + \tau_y A \quad (2.2)$$

- เมื่อ η คือ ความหนืดของของเหลวเมื่อไม่มีสนามแม่เหล็ก (Pa-s)
 S คือ ความเร็วสัมพัทธ์ระหว่างแผ่นตัวนำ (m/s)
 A คือ พื้นที่การเฉือนของแผ่นตัวนำ (m^2)
 g คือ ระยะห่างระหว่างแผ่นตัวนำ (m)
 τ_y คือ ความเค้นที่จุดครากขึ้นอยู่กับสนามแม่เหล็ก (Pa)

2.2 สมการการเคลื่อนที่ของโครงสร้างภายใต้แผ่นดินไหว

โดยทั่วไปการวิเคราะห์โครงสร้างโดยหลักการทางพลศาสตร์ (dynamic analysis) จะมีแรงหลักๆ 4 แรง ได้แก่ แรงเฉื่อย (inertia force, f_I) แรงต้านในเสา (restoring force, f_S) แรงหน่วง (damping force, f_D) และแรงภายนอก (external force, $p(t)$) แสดงดังรูปที่ 2.4 โดยที่โครงสร้างมีมวล m สติฟเนส k และค่าสัมประสิทธิ์ของความหน่วง c

จากรูปที่ 2.4 สามารถเขียนสมการสมดุลของแรงได้เป็น

$$f_I + f_D + f_S = p(t) \quad (2.3)$$

แรงเฉื่อยมีค่าเท่ากับ $m\ddot{u}(t)$ เมื่อ $\ddot{u}(t)$ คือ ความเร่งของโครงสร้าง
แรงหน่วงมีค่าเท่ากับ $c\dot{u}(t)$ เมื่อ $\dot{u}(t)$ คือ ความเร็วของโครงสร้าง
แรงต้านในเสาค

สำหรับโครงสร้างที่มีพฤติกรรมอยู่ในช่วงยืดหยุ่นเชิงเส้น (linear elastic) ความสัมพันธ์
ระหว่างแรงต้านในเสากับการเปลี่ยนตำแหน่งจะเป็นเส้นตรงตามกฎของฮุค (Hooke's law) ดัง
สมการ

$$f_S = ku(t) \quad (2.4)$$

โดยที่

$u(t)$ คือ การเปลี่ยนตำแหน่งของโครงสร้าง

แต่สำหรับโครงสร้างที่มีพฤติกรรมอยู่ในช่วงไม่ยืดหยุ่น ความสัมพันธ์ระหว่างแรงต้านใน
เสากับการเปลี่ยนตำแหน่งจะไม่เป็นแบบเชิงเส้น แต่จะขึ้นกับค่าการเปลี่ยนตำแหน่งและทิศ
ทางการเคลื่อนที่ดังสมการ

$$f_S = f_S(u(t), \dot{u}(t)) \quad (2.5)$$

สามารถเขียนสมการการเคลื่อนที่ (Equation of motion) ได้เป็น

$$m\ddot{u}(t) + c\dot{u}(t) + f_S = p(t) \quad (2.6)$$

โดยที่

$f_S = ku(t)$ สำหรับโครงสร้างที่มีพฤติกรรมยืดหยุ่น

$f_S = f_S(u(t), \dot{u}(t))$ สำหรับโครงสร้างที่มีพฤติกรรมไม่ยืดหยุ่น

2.2.1 โครงสร้างที่มีพฤติกรรมยืดหยุ่นเชิงเส้น

จากสมการที่ (2.6) สามารถเขียนสมการการเคลื่อนที่สำหรับโครงสร้างที่มีพฤติกรรมยืดหยุ่น ได้เป็น

$$m\ddot{u}(t) + c\dot{u}(t) + ku(t) = p(t) \quad (2.7)$$

เนื่องจากแผ่นดินไหวทำให้เกิดการเคลื่อนที่ที่ฐานของโครงสร้าง ถ้าให้ $u'(t)$ เป็นการเคลื่อนที่ทั้งหมด (สัมบูรณ์) ของโครงสร้าง $u_g(t)$ เป็นการเคลื่อนที่ของพื้นดิน และ $u(t)$ เป็นการเคลื่อนที่สัมพัทธ์ของโครงสร้างเทียบกับพื้นดินดังรูปที่ 2.5

สามารถเขียนสมการแสดงความสัมพันธ์ได้เป็น

$$u'(t) = u(t) + u_g(t) \quad (2.8)$$

จากความสัมพันธ์ดังกล่าวมาข้างต้น ภายใต้แผ่นดินไหวเมื่อแรงภายนอกมีค่าเท่ากับศูนย์ จะได้ว่า

$$m\ddot{u}(t) + c\dot{u}(t) + ku(t) = -m\ddot{u}_g(t) \quad (2.9)$$

2.2.2 โครงสร้างที่มีพฤติกรรมไม่ยืดหยุ่น

จากสมการที่ (2.6) สามารถเขียนสมการการเคลื่อนที่สำหรับโครงสร้างที่มีพฤติกรรมไม่ยืดหยุ่น ได้เป็น

$$m\ddot{u}(t) + c\dot{u}(t) + f_S(u(t), \dot{u}(t)) = p(t) \quad (2.10)$$

สำหรับการเคลื่อนที่ภายใต้แผ่นดินไหว สามารถเขียนได้เป็น

$$m\ddot{u}(t) + c\dot{u}(t) + f_S(u(t), \dot{u}(t)) = -m\ddot{u}_g(t) \quad (2.11)$$

2.3 ระบบหลายระดับชั้นความเสรีที่มีพฤติกรรมไม่เชิงเส้น

ภายใต้แผ่นดินไหวขนาดใหญ่ ชั้นส่วนของโครงสร้างอาจจะเกิดการครากขึ้นดังรูปที่ 2.6 ซึ่งจะทำให้เกิดพฤติกรรมไม่เชิงเส้น เพื่อที่จะอธิบายพฤติกรรมแบบไม่เชิงเส้นซึ่งมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับวัสดุ ในการศึกษานี้ใช้แบบจำลองแบบวิจักรแบบเส้นตรงสองเส้น (bilinear) ดังรูปที่ 2.7 เพื่อใช้เป็นแบบจำลองของจุดหมุนพลาสติก (plastic hinges) ของชั้นส่วนโครงสร้างที่รับแรงดัด ซึ่งสามารถเขียนสมการการเคลื่อนที่เพื่อหาค่าการตอบสนองได้ดังนี้

$$\mathbf{M}\Delta\ddot{\mathbf{u}} + \mathbf{C}\Delta\dot{\mathbf{u}} + \mathbf{K}\Delta\mathbf{u} = -\mathbf{M}\mathbf{G}\Delta\ddot{\mathbf{u}}_g + \mathbf{P}\Delta\mathbf{f} + \Delta\mathbf{F}_{err} \quad (2.12)$$

- เมื่อ
- M** คือ เมตริกซ์มวลของโครงสร้าง
  - C** คือ เมตริกซ์ความหน่วงของโครงสร้าง
  - K** คือ เมตริกซ์สติฟเนสของโครงสร้าง
  - $\Delta\mathbf{u}$ คือ เวกเตอร์การตอบสนองที่เพิ่มขึ้น
  - G** คือ เวกเตอร์ของน้ำหนักสำหรับความเร่งที่ฐาน
  - $\Delta\ddot{\mathbf{u}}_g$ คือ ความเร่งที่ฐานที่เพิ่มขึ้น
  - P** คือ เวกเตอร์ของแรงสำหรับแรงควบคุม
  - $\Delta\mathbf{f}$ คือ แรงควบคุมที่เพิ่มขึ้น
  - $\Delta\mathbf{F}_{err}$ คือ เวกเตอร์ของแรงที่ไม่สมดุล

แรงที่ไม่สมดุล คือ ผลต่างระหว่างแรงคงค้างที่คำนวณโดยใช้แบบจำลองแบบวิจักร และแรงคงค้างที่สมมติค่าสติฟเนสเป็นค่าคงที่เป็นเส้นตรงที่เวลา t ในช่วงเวลา $(t, t + \Delta t)$ ซึ่งแรงที่ไม่สมดุลนี้จะรวมเป็นแรงภายนอกในช่วงเวลาถัดไป

สมมติว่าแผ่นพื้นแข็งเกร็งในระนาบแนวราบ ทำให้จุดต่อที่อยู่ในระดับเดียวกันจะมีการเคลื่อนที่แนวราบเท่ากัน ดังนั้นระดับชั้นความเสรีในระนาบที่ตาม (slave horizontal DOFS) บนแต่ละชั้นสามารถแทนโดยใช้จุดต่อที่แอดทิฟ $\Delta\mathbf{u}_{act}$ ซึ่งประกอบด้วยระดับชั้นความเสรีในแนวตั้งทั้งหมด ระดับชั้นความเสรีการหมุนทั้งหมด และมีหนึ่งระดับชั้นความเสรีในแนวราบต่อชั้นซึ่งสามารถเขียนความสัมพันธ์ได้เป็น

$$\Delta \mathbf{u} = \begin{Bmatrix} \Delta \mathbf{u}_{\text{act}} \\ \Delta \mathbf{u}_{\text{slv}} \end{Bmatrix} = \mathbf{T}_R \Delta \mathbf{u}_{\text{act}} \quad (2.13)$$

เมื่อ $\mathbf{T}_R$ คือ เมตริกซ์แปลง

ดังนั้นเมตริกซ์ความหน่วงที่ลดขนาด ($\hat{\mathbf{C}}$) สามารถคำนวณได้โดยใช้สมมติฐานของ Rayleigh damping โดย

$$\hat{\mathbf{C}} = c_1 \cdot \mathbf{T}_R^T \mathbf{M} \mathbf{T}_R + c_2 \cdot \mathbf{T}_R^T \mathbf{K} \mathbf{T}_R \quad (2.14)$$

เมื่อ c_1 และ c_2 เป็นค่าที่ทำให้สัมประสิทธิ์ความหน่วงของโหมด $\zeta_1 = \zeta_5 = 0.02$

จาก Rayleigh damping ความหน่วงในแต่ละโหมดสามารถคำนวณได้โดย

$$\zeta_i = \zeta_1 (\omega_i \omega_5 + \omega_1^2) / (\omega_i \omega_1 + \omega_5^2) \quad (2.15)$$

เมื่อ ω_i คือ ความถี่ธรรมชาติของโหมด i

นิวมาร์ค (ค.ศ. 1959) ได้เสนอสมการเพื่อแก้สมการการเคลื่อนที่ (สมการที่ 2.12)

$$\mathbf{u}_{t+\Delta t} = \mathbf{u}_t + \Delta t \dot{\mathbf{u}}_t + (\Delta t)^2 \left[\left(\frac{1}{2} - \beta \right) \ddot{\mathbf{u}}_t + \beta \ddot{\mathbf{u}}_{t+\Delta t} \right] \quad (2.16)$$

$$\dot{\mathbf{u}}_{t+\Delta t} = \dot{\mathbf{u}}_t + \Delta t \left[(1-\gamma) \ddot{\mathbf{u}}_t + \gamma \ddot{\mathbf{u}}_{t+\Delta t} \right] \quad (2.17)$$

เมื่อ Δt คือ ช่วงเวลาการคำนวณ

$\{ \}_{t+\Delta t}$ และ $\{ \}_t$ คือ การตอบสนองที่เวลา $t+\Delta t$ และ t ตามลำดับ

β และ γ คือ ค่าพารามิเตอร์สำหรับการอินทิเกรต

แทนค่าสมการ (2.16) และสมการ (2.17) ลงในสมการ (2.12) จะได้

$$\mathbf{T}_R^T \mathbf{K}_D \mathbf{T}_R \Delta \mathbf{u}_{act} = \mathbf{T}_R^T \Delta \mathbf{F}_D \quad (2.18)$$

เมื่อ

$$\mathbf{K}_D = \frac{1}{\beta(\Delta t)^2} \mathbf{M} + \frac{\gamma}{\beta \Delta t} \mathbf{C} + \mathbf{K}_t \quad (2.19)$$

$$\Delta \mathbf{F}_D = -\mathbf{M} \mathbf{G} \Delta \ddot{\mathbf{u}}_g + \left(\frac{1}{2\beta} \mathbf{M} + \left(\frac{\gamma}{2\beta} - 1 \right) \Delta t \mathbf{C} \right) \ddot{\mathbf{u}}_t \quad (2.20)$$

$$+ \left(\frac{1}{\beta \Delta t} \mathbf{M} + \frac{\gamma}{\beta} \mathbf{C} \right) \dot{\mathbf{u}}_t + \mathbf{P} \Delta \mathbf{F} + \Delta \mathbf{F}_{err}$$

$$\mathbf{C} = \left(\mathbf{T}_R^T \right)^{-1} \hat{\mathbf{C}} \mathbf{T}_R^{-1} \quad (2.21)$$

และเมื่อ $\mathbf{K}_t$ คือ เมตริกซ์ของ tangent stiffness ของโครงสร้างที่เวลา t

โดย $\mathbf{K}_t$ คำนวณโดยใช้แบบจำลองพลาสติกกรรม (concentrated plasticity model) เพื่อจำลองความไม่เชิงเส้นของวัสดุของชิ้นส่วนโครงสร้างซึ่งเสนอโดย Clough และ Johnson ในปี ค.ศ.1966 และ Giberson ในปี ค.ศ.1967 ซึ่งสมมติว่าชิ้นส่วนมีการครากเกิดขึ้นเฉพาะที่ปลาย โดยค่าพารามิเตอร์ α_{AA} และ α_{BB} แทนสปริงที่ไม่ยืดหยุ่น (inelastic spring) ที่แต่ละปลายของชิ้นส่วนและชิ้นส่วนภายในมีพฤติกรรมยืดหยุ่น ดังรูปที่ 2.8 ซึ่งค่าสตีเฟนสเมตริกซ์สามารถหาได้ดังสมการ

$$\begin{Bmatrix} M_A \\ M_B \end{Bmatrix} = \begin{bmatrix} f_{AA} & f_{AB} \\ f_{BA} & f_{BB} \end{bmatrix}^{-1} \begin{Bmatrix} \theta_A \\ \theta_B \end{Bmatrix} \quad (2.22)$$

ในสมการที่ (2.22) ค่าสัมประสิทธิ์ของเฟล็กชิบิลิตีของชิ้นส่วนคือ

$$f_{AA} = \frac{L}{12EI_0 EI_A EI_B} f_{AA}' + \frac{1}{(GA)L} \quad (2.23)$$

$$f_{AB} = f_{BA} = \frac{L}{12EI_0EI_AEI_B} f_{AB}' + \frac{1}{(GA)L} \quad (2.24)$$

$$f_{BB} = \frac{L}{12EI_0EI_AEI_B} f_{BB}' + \frac{1}{(GA)L} \quad (2.25)$$

$$f_{AA}' = 4EI_AEI_B + (EI_0 - EI_A)EI_B\alpha_{AA} \quad (2.26)$$

$$f_{AB}' = -2EI_AEI_B \quad (2.27)$$

$$f_{BB}' = 4EI_AEI_B + (EI_0 - EI_B)EI_A\alpha_{BB} \quad (2.28)$$

เมื่อ M_A และ M_B คือ โมเมนต์ที่ปลาย A และ B ของชิ้นส่วนตามลำดับ
 θ_A และ θ_B คือ มุมหมุนที่ปลาย A และ B
 EI_A และ EI_B คือ ความแข็งเชิงดัด (flexural rigidity) ที่ปลายของชิ้นส่วนที่ A และ B ตามลำดับ

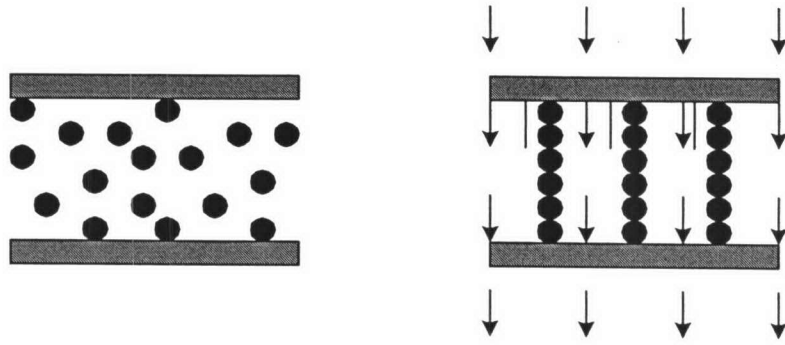
EI_0 คือ ความแข็งเชิงดัด (flexural rigidity) ที่ศูนย์กลางชิ้นส่วน

GA คือ ความแข็งเชิงเฉือน (shear rigidity) ของชิ้นส่วน

L คือ ความยาวของชิ้นส่วน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

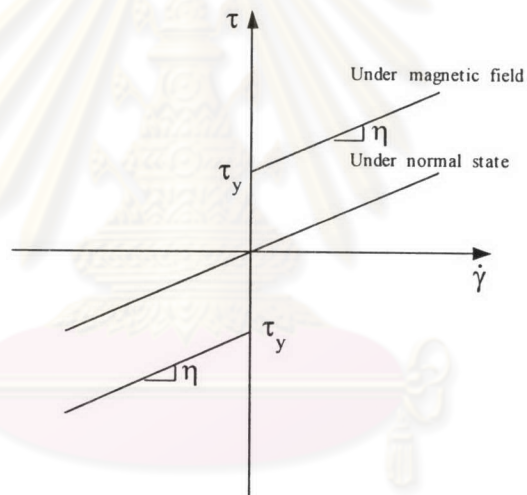

(ก) ภายใต้สภาวะปกติ

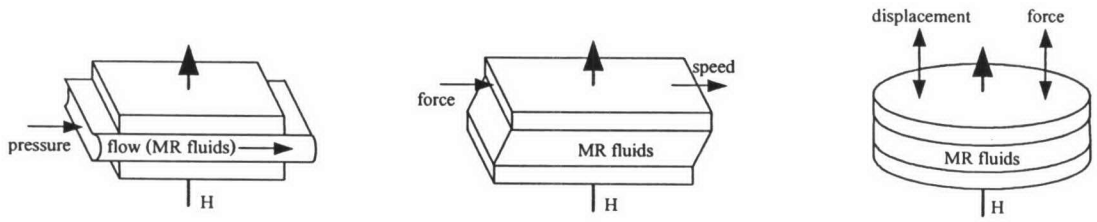
(ข) ภายใต้สนามแม่เหล็ก

รูปที่ 2.1 การจัดเรียงตัวของอนุภาคเหล็กภายใต้สนามแม่เหล็ก

รูปที่ 2.2 แบบจำลองพลาสติกของบิงแฮม (Bingham plasticity model)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

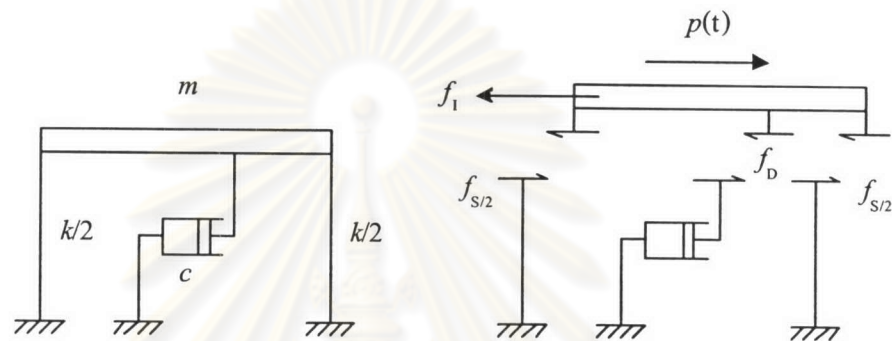

(ก) โหมดแบบวาล์ว

(ข) โหมดการเฉือน

(ค) โหมดการบีบ

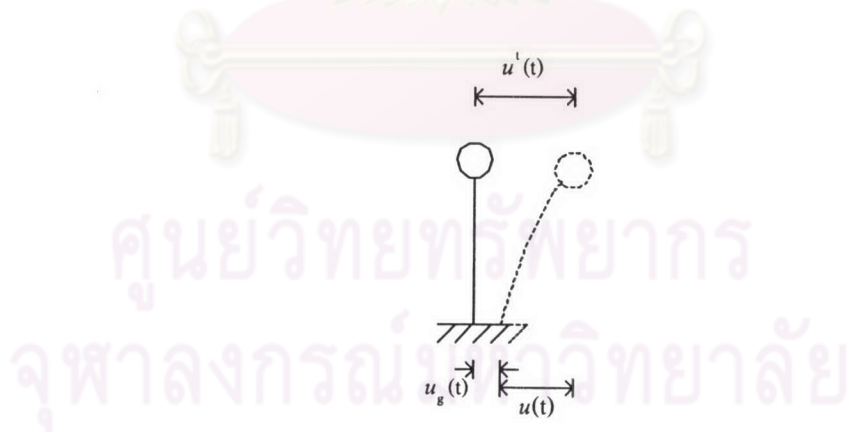
รูปที่ 2.3 โหมดการทำงานพื้นฐานสำหรับอุปกรณ์ของเหลวที่ควบคุมได้

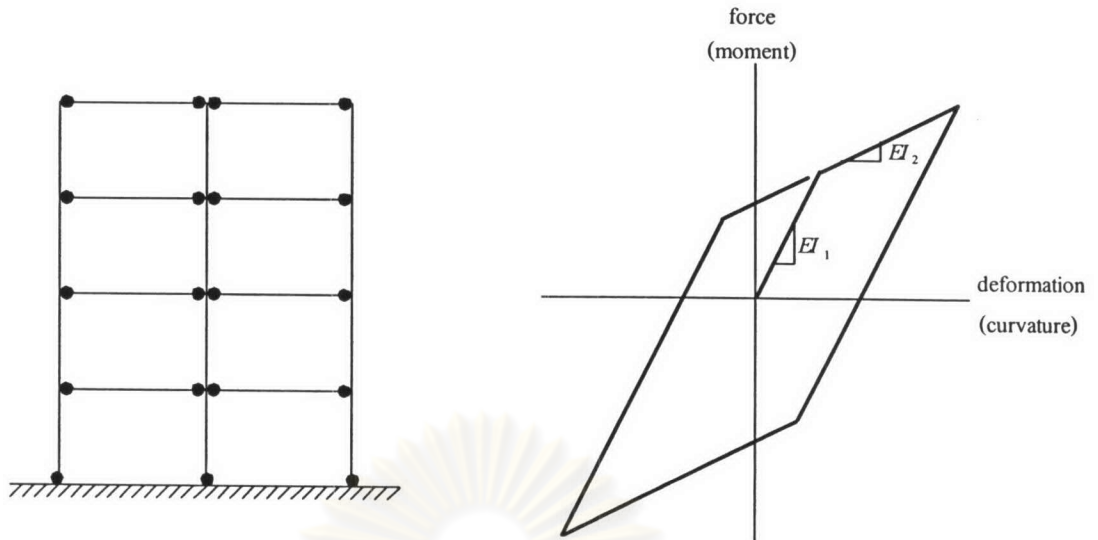
รูปที่ 2.4(ก) พารามิเตอร์ของโครงสร้าง

รูปที่ 2.4(ข) สมดุลของแรง

รูปที่ 2.4 พารามิเตอร์และแรงที่กระทำกับโครงสร้าง

รูปที่ 2.5 ความสัมพันธ์ของการเคลื่อนที่ทั้งหมดกับการเคลื่อนที่ของพื้นดินและการเคลื่อนที่สัมพัทธ์

รูปที่ 2.6 โครงสร้างที่ชั้นส่วนเกิดการคราก รูปที่ 2.7 แบบจำลองแบบวิญจักรแบบเส้นตรงสองเส้น (bilinear) สำหรับชั้นส่วนโครงสร้างที่รับแรงดัด

รูปที่ 2.8 แบบจำลองชั้นส่วนโครงสร้างที่รับแรงดัด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย